

Kwestionariusz do Pomiaru Indywidualnego Kapitału Społecznego (KPIKS) – wstępna propozycja oparta na idei generatora zasobów Toma Snijdersa

Rafał Styła

Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

Indywidualny kapitał społeczny to zbiór zasobów, jakie dana jednostka może zdobyć we własnej siatce społecznej. Artykuł ten przedstawia propozycję narzędzia, które mierzy ten konstrukt teoretyczny. Kwestionariusz do Pomiaru Indywidualnego Kapitału Społecznego (KPIKS) powstał w oparciu o zaproponowany przez Toma Snijdersa (1999; Van der Gaag i Snijders, 2004) pomiar kapitału społecznego, nazywany generatorem zasobów. Badanie walidacyjne zostało przeprowadzone na grupie 120 studentów. Narzędzie to powstało w dwóch wersjach. KPIKS-60 zawiera 60 pozycji testowych, natomiast KPIKS-20 jest jego skróconą wersją zawierającą 20 pytań. Obie wersje tego narzędzia wykazują wysoką rzetelność (powyżej 0,8 – wyliczaną według wzoru Spearmana-Browna) oraz umiarkowaną trafność. KPIKS jest wstępną propozycją narzędzia. Wymaga on rozszerzonych badań, w tym przede wszystkim dalszej analizy trafności narzędzia oraz stworzenia norm wykraczających poza grupę studentów.

Słowa kluczowe: indywidualny kapitał społeczny, kwestionariuszowe metody badania, psychologia społeczna

Kwestionariusz do Pomiaru Indywidualnego Kapitału Społecznego (KPIKS) został stworzony w celu mierzenia w sposób ilościowy poziomu indywidualnego kapitału społecznego. Powstały dwie wersje tego narzędzia. KPIKS-60 zawiera 60 pozycji testowych (patrz Załącznik 1), natomiast KPIKS-20 jest jego skróconą wersją zawierającą 20 pytań (patrz Załącznik 2). Narzędzie to powstało na bazie metody generatora zasobów (Snijders, 1999; Van der Gaag i Snijders, 2005).

Teoretyczne podstawy kwestionariusza

W kapitale społecznym można wyróżnić dwa aspekty: aspekt kolektywny oraz indywidualny (Van der Gaag i Snijders, 2004). Istnieje kilka definicji kolektywnego

kapitału społecznego (Loury, 1992 za: Lochner, Kawachi i Kennedy, 1999; Coleman, 1990; Putnam, 1995; Bourdieu, Wacquant, 2001). Mimo ważnych różnic pomiędzy tymi konceptualizacjami, jesteśmy uprawnieni do wyciągnięcia pewnych uogólnień: kolektywny kapitał społeczny odnosi się do grupy jako całości i jest to cecha struktury danej społeczności, a nie charakterystyka poszczególnych jednostek tworzących daną grupę (Lochner i in., 1999). Klasycy tego podejścia, jak Coleman (1990) i Putnam (1995), wyróżniają różne cechy organizacji takiej struktury – zasięg sieci społecznej, poziom interpersonalnego zaufania, nasilenie normy wzajemnej pomocy i wzajemności. W literaturze odnaleźć można wiele propozycji sposobów pomiaru kapitału społecznego w jego aspekcie kolektywnym (Lochner i in., 1999). Z kolei indywidualny kapitał społeczny traktowany jest jako powiązana, ale w istocie oddzielna koncepcja, która doczekała się również kilku propozycji pomiaru (Flap, Snijders, Völker i Van der Gaag, 2003). W odróżnieniu od kolektywnego kapitału społecznego, jego aspekt indywidualny odnosi się do charakterystyki poszczególnych członków danej społeczności. Niniejszy artykuł poświęcony jest wyłącz-

Rafał Styła, Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski,
ul. Stawki 5/7, 00-183 Warszawa,

e-mail: rstyla@psych.uw.edu.pl

Składam podziękowania dr. Michałowi Chruszczewskiemu z Wydziału Psychologii UW za pomoc w stworzeniu kwestionariusza KPIKS.

Artykuł współfinansowany z grantu BW nr 177031.

nie zagadnieniu pomiaru kapitału społecznego w jego wymiarze indywidualnym.

Metody pomiaru indywidualnego kapitału społecznego

W literaturze (Flap i in., 2003; Van der Gaag i Snijders, 2003) wyróżnia się trzy podstawowe podejścia do pomiaru indywidualnego kapitału społecznego: generator imion (*name generator*) (McCallister i Fischer, 1978), generator zawodów (*position generator*) (Van der Gaag, Snijders i Flap, 2008) oraz generator zasobów (*resource generator*) (Van der Gaag i Snijders, 2005).

Generator imion. Generator imion (McCallister i Fischer, 1978) jest najstarszą metodą pomiaru indywidualnego kapitału społecznego. Metoda ta opiera się na zasadzie odtwarzania realnej siatki społecznej jednostki, a następnie zbierania dokładnych informacji o tych jednostkach, w tym takich informacji, jak wiek, płeć, wykształcenie, stopień zażyłości, częstotliwość spotkań itp. Badanie to przeprowadzane jest w formie ustrukturyzowanego wywiadu. Wadą tej metody jest duża pracochłonność zebrania i analizy danych. Zalecana jest ona w przypadku potrzeby szczegółowej analizy siatki społecznej danej grupy osób (Flap i in., 2003).

Generator zawodów. Generator zawodów (Van der Gaag i in., 2008) jest drugą metodą mierzenia indywidualnego kapitału społecznego. Metoda ta polega na zmierzeniu siły powiązania danej osoby (członek rodziny, przyjaciel, znajomy) z osobami pełniącymi różne zawody. Jest to metoda kwestionariuszowa, która poddaje się łatwemu zastosowaniu i analizie. Zaleca się jej stosowanie zwłaszcza do porównań międzygrupowych. Jest to metoda posiadająca dobre podstawy teoretyczne. Liczba badań z wykorzystaniem tej metody szybko rośnie. Jednakże otrzymane dane stanowią jedynie pośrednią miarę zasobów, jakie jednostka może uzyskać w swojej siatce społecznej.

Generator zasobów. Metoda generatora zasobów zaproponowana przez Toma Snijdersa (1999) zbudowana jest w podobny sposób, jak generator zawodów. Różnica polega na tym, że w kwestionariuszu tym są pytania o stopień dostępności osób, które mogłyby zaoferować konkretne korzyści. I tak, na przykład kwestionariusz oparty na metodzie generatora zawodów zawiera pytania typu: „Czy znasz kogoś, kto jest lekarzem?”, podczas gdy kwestionariusz oparty na metodzie generatora zasobów może zawierać pytania typu: „Czy znasz kogoś, kto może Ci doradzić, gdy będziesz chory?” lub „Czy znasz kogoś, kto może leczyć Twoje dziecko, gdy zachoruje?”.

Metoda generatora zasobów łączy w sobie zalety generatora zawodów oraz generatora imion. Jest to metoda łatwa w zastosowaniu, o dużej trafności wewnętrznej, podobnie jak generator zawodów, oraz daje bardziej szczegółowe informacje na temat konkretnych korzyści, które jednostka może uzyskać dzięki własnej siatce społecznej, co jest zaletą generatora nazwisk. Metoda ta jest szczególnie użyteczna w przypadku porównań wewnątrzgrupowych oraz między podgrupami danej populacji (Flap i in., 2003). Ze względu na wymienione powyżej korzyści, Kwestionariusz do Pomiaru Indywidualnego Kapitału Społecznego (KPIKS) wykorzystuje metodę generatora zasobów.

Definicja mierzonej cechy

Indywidualny kapitał społeczny rozumiany jest przez badaczy zagadnienia (Bourdieu, 1980; Flap, 2002; Ericsson, 1996; Flap, 1999; Lin, 1999 za: Van der Gaag i Snijders, 2004; Lin, 2001) jako dodatkowe źródło zasobów, z których jednostka może korzystać w celu osiągnięcia własnych celów. Różnice w definicjach z pewnym przybliżeniem – w odróżnieniu od definicji odnoszących się do kolektywnego kapitału społecznego – możemy uznać za nieistotne (Van der Gaag i Snijders, 2004). W niniejszym artykule indywidualny kapitał społeczny definiowany jest jako „zbiór zasobów należących do członków społecznej siatki jednostki, które mogą stać się dla niej dostępne jako rezultat charakteru wcześniejszych kontaktów” (Van der Gaag i Snijders, 2004, s. 201).

Definicję indywidualnego kapitału społecznego można zdekomponować na trzy elementy (Flap, 2002, za: Van der Gaag, Snijders, 2004):

1. członkowie społecznej siatki jednostki,
2. zasoby, które posiadają,
3. dostępność tych zasobów dla jednostki.

Członkowie siatki społecznej. W definicji indywidualnego kapitału społecznego istotne są:

1. liczba członków siatki społecznej jednostki, ponieważ zwiększa to prawdopodobieństwo, iż znajdzie się wśród nich osoba posiadająca poszukiwany zasób;
2. liczba osób, które posiadają dany zasób, gdyż zwiększa to prawdopodobieństwo uzyskania dostępu do danego zasobu.

Z praktycznego punktu widzenia pracochłonne jest jednak tworzenie pełnych list dostępu do danego zasobu. Posiadając dostęp do danego zasobu, nie korzystamy z dwóch źródeł na raz, a kolejne możliwości dotarcia do danego zasobu podlegają zasadzie krańcowego spadku użyteczności. Dlatego też metoda generatora zasobów ogranicza się do zbierania informacji, czy osoba badana

posiada dostęp do przynajmniej jednej osoby z danym zasobem.

Zasoby. Znaczenie zasobów zależy od potrzeb, celów i możliwości jednostki (np. ekonomicznych, intelektualnych, dotyczących umiejętności). Konstruuąc to narzędzie, autor postąpił według zalecenia Martina Van der Gaaga i Toma Snijdersa (2004) i skoncentrował się na poszukiwaniu szerokich subdomen życia, gdzie pewne zasoby pełnią istotną rolę dla większości jednostek w danej populacji.

Zakłada się, że nadrzędnym celem, do którego dąży jednostka, jest osiągnięcie dobrostanu psychologicznego. Należy zatem wyróżnić subdomeny życia, które zawierają w sobie elementy wpływające na dobrostan człowieka, i gdzie zarazem zasoby indywidualnego kapitału społecznego mogą być pomocne.

Istnieje wiele sposobów wydzielenia subdomen życia człowieka. Van Bruggen (2001) oparła swoje badania na teorii SPF (*social production function theory*). Analizując hierarchiczną strukturę, opartą na teorii racjonalnego wyboru (*rational choice theory*), której celem nadrzędnym jest osiągnięcie dobrostanu psychologicznego, badaczka ta wyróżniła dwie subdomeny życia, w ramach których wydzieliła po trzy zakresy działalności człowieka, gdzie tworzony jest jego dobrostan:

I. Domena prywatna:

1. produktywne czynności w domenie prywatnej, np. utrzymanie domu;
2. osobiste związki z innymi, np. z partnerem, przyjaciółmi;
3. rozrywka i czas wolny, np. sport, hobby, wychodzenie do miasta.

II. Domena publiczna:

1. produktywne czynności, np. pracowanie, uczenie się;
2. czynności związane z prawami i obowiązkami obywatelskimi, np. płacenie podatków;
3. interakcje niezinstytucjonalizowane, np. na ulicy, w sklepie.

Wymienione powyżej domeny – z wyjątkiem interakcji niezinstytucjonalizowanych – są obszarami działalności człowieka, gdzie indywidualny kapitał społeczny ułatwia osiąganie własnych celów. Interakcje niezinstytucjonalizowane z definicji nie są kształtowane przez indywidualny kapitał społeczny, ponieważ brakuje tu wspólnej historii kontaktów (odnosi się do kontaktów przypadkowych, „na ulicy”). Na interakcje te wpływ wywiera za to kolektywny kapitał społeczny.

Badania pokazują (np. Moerbeek i Need, 2003, za: Van der Gaag i Snijders, 2004), iż niektóre kontakty społeczne

mogą mieć negatywny wpływ na osiąganie celu. Jednakże na obecnym poziomie zaawansowania badań nad kapitałem społecznym trudna jest integracja teorii dotyczących negatywnych rezultatów kontaktów z teorią kapitału społecznego skupiającą się na zasobach pozytywnych (Van der Gaag i Snijders, 2004). W tym kwestionariuszu zatem brane będą pod uwagę jedynie zasoby pozytywne.

Dostępność. Dostępność może być rozumiana i badana jako możliwy dostęp do zasobu bądź jako wykorzystany dostęp do niego. Korzystanie z zasobu zawiera w sobie mieszkankę fenomenów na poziomie psychologicznym, mikrospołecznym oraz makrospołecznym, natomiast pomiar potencjalnego dostępu jest bardziej bezpośrednim wyrazem przedstawionej definicji indywidualnego kapitału społecznego. Z tego też względu, generator zasobów odnosi się do miar dotyczących potencjalnego dostępu do zasobu.

Potencjalna dostępność do zasobu zależy od siły powiązania pomiędzy jednostką a członkiem siatki społecznej. Zatem powiązanie to może być bardzo silne (członek rodziny, bliski przyjaciel), silne (przyjaciel, kolega), słabe (znajomy, daleki znajomy, znajomy znajomego) lub też może nie istnieć.

Znaczenie pomiaru indywidualnego kapitału społecznego

Pomiar indywidualnego kapitału społecznego jest związany z trzema zagadnieniami (Van der Gaag i Snijders, 2002). Pierwsze odnosi się do jego dystrybucji w populacji ogólnej oraz w specyficznych grupach (np. osoby starsze, osoby bezrobotne). W tym przypadku można również poszukiwać odpowiedzi na pytanie o różnice (np. osobowościowe) pomiędzy jednostkami posiadającymi różny jego poziom oraz o charakterystykę grupy, w której dana jednostka żyje. Inną podstawową kwestią jest pytanie o związek tego konstruktów z korzyściami, które może on przynieść jednostce (np. wpływ na szybkość rekonwalescencji osób po epizodzie psychozy). Dzięki różnym zasobom w siatce społecznej – obok możliwości rynkowych związanych z własnymi umiejętnościami/wysiłkiem – jednostka może osiągać własne cele. Bywa też tak, że niektóre zasoby są dostępne tylko i wyłącznie dzięki własnemu kapitałowi społecznemu (np. wsparcie społeczne, miło spędzony czas z przyjaciółmi). Trzecie zagadnienie powiązane jest z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie, jaki jest mechanizm tego, że jednostka może osiągać pewne specyficzne cele za pomocą swojego kapitału społecznego. W tym wypadku można zwrócić uwagę na różne jego elementy (zasoby, ich dostępność, specyfi-

ka relacji), które mogą mieć różne znaczenie w wypadku osiągania danych celów.

Wydaje się, że omawiany konstrukt ma istotne znaczenie dla funkcjonowania każdego człowieka i odnosi się w zasadzie do wszystkich domen życia. Ważnym argumentem za budową omawianego kwestionariusza jest również fakt, że bardzo często spotykamy się w badaniach nad kapitałem społecznym z tym, iż wykorzystywane narzędzia budowane są *ad hoc*, na potrzeby danego projektu. Brak wystandaryzowanych narzędzi wydaje się istotną przeszkodą w zbieraniu rzetelnych danych empirycznych.

Proces walidacji kwestionariusza

Generowanie puli pozycji testowych

Pozycje testowe zostały wygenerowane przez autora na podstawie literatury naukowej lub też zostały zapożyczone z propozycji Van der Gaaga i Snijdersa (2004). W sumie powstało 89 itemów. Każdy z nich został przyporządkowany do jednej z pięciu domen życia człowieka wymienionych powyżej, z wyjątkiem domeny publicznej związanej z interakcjami niezinstytucjonalizowanymi (Van Bruggen, 2001).

Analiza językowo-treściowa

Wygenerowane pozycje testowe zostały przeanalizowane przez osobę o dużych zdolnościach językowych (absolwentka psychologii o zainteresowaniach filologicznych) pod kątem ich poprawności gramatycznej oraz zrozumiałości. Brana pod uwagę była również długość zdań, dostępność i naturalność (dla populacji studentów) użytego słownictwa.

Pozycje poddane poprawkom językowym zostały ocenione przez czterech sędziów kompetentnych. W wyniku oceny sędziów kompetentnych zostało usuniętych pięć pytań, które przez przynajmniej jednego sędziego zostały zakwalifikowane do kategorii „pozycja ta nie pasuje do konstrukt indywidualnego kapitału społecznego”.

Ponadto, 18 pytań zostało zaklasyfikowane do kategorii „pozycja ta bada indywidualny kapitał społeczny, ale nie pasuje do żadnej z wymienionych dziedzin życia”. Z tego powodu autor badania postanowił wziąć te pytania pod uwagę w kolejnym etapie badań oraz nie wydzielać w ramach tego kwestionariusza skal dotyczących poszczególnych domen życia.

Badanie walidacyjne

Badanie to zostało przeprowadzone pulą 84 pytań na grupie 120 osób. Średnia wieku osób badanych wyniosła 23 lata. Wśród tej grupy znajdowało się 70 kobiet, 44 mężczyzn oraz siedem osób, które nie podały tej informacji.

W znakomitej większości byli to studenci. W grupie tej 20 osób posiadało wykształcenie wyższe. Większa część osób badanych to studenci Szkoły Głównej Handlowej, którzy zgodzili się wypełnić kwestionariusz.

Statystyczna analiza pozycji

Dla każdej pozycji z puli 84 pytań wersji eksperymentalnej kwestionariusza KPIKS został obliczony korelacyjny współczynnik mocy dyskryminacyjnej z całą skalą. Współczynnik korelacji dwuseryjnej waha się pomiędzy 0,74 dla pytania 30. wersji eksperymentalnej: „Może pójść z Tobą na imprezę do klubu”, a $-0,01$ dla pozycji 5: „Jest złotą rączką, jeżeli chodzi o różnego rodzaju naprawy w domu”.

Na podstawie tego współczynnika dokonano selekcji pozycji, które zostały włączone do ostatecznej wersji kwestionariusza (patrz Tabela 1). Do wersji KPIKS-60 wybrano 60 pozycji, wśród których najniższa wartość współczynnika korelacji dwuseryjnej to 0,38. Do wersji KPIKS-20 wybrano 20 pozycji (patrz Tabela 1), wśród których najniższa wartość współczynnika korelacji dwuseryjnej to 0,6 dla pytania: „Może Ci poradzić w przypadku choroby”.

Opis narzędzia

Narzędzie to powstało w dwóch wersjach. KPIKS-60 zawiera 60 pozycji testowych i mieści się na dwóch stronach formatu A4, natomiast KPIKS-20 jest jego skróconą wersją zawierającą 20 pytań i mieszcząca się na jednej stronie A4. Odpowiedzi na pytania „Czy znasz kogoś, kto...?” umieszczane są na czterostopniowej skali: „1” oznacza, iż nie znasz takiej osoby; „2” oznacza, iż znasz taką osobę, ale znasz ją słabo; „3” oznacza, iż znasz taką osobę dobrze; „4” oznacza, iż znasz taką osobę bardzo dobrze.

Rzetelność testu

Rzetelność konstruowanego narzędzia została oszacowana na podstawie wyników jednokrotnego badania kwestionariuszem KPIKS przy zastosowaniu metody połówkowej (Hornowska, 2001; Brzeziński, 1996). Test został podzielony na pozycje nieparzyste i parzyste.

KPIKS-60

Współczynnik równoważności międzypołówkowej wynosi $r_{pp} = 0,77$, zatem rzetelność obliczana według wzoru Spearmana-Browna wynosi $r_{tt} = 0,87$. Wielkość tę należy uznać za wysoką.

Standardowy błąd pomiaru wynosi $SEM = 7,9$. Zatem dla $\alpha = 0,10$ przedział ufności dla wyniku otrzymanego wynosi $\langle X - 13; X + 13 \rangle$, dla $\alpha = 0,05$ przedział ufności

Tabela 1.

Korelacyjny współczynnik mocy dyskryminacyjnej dla poszczególnych pozycji KPIKS-20 oraz KPIKS-60

Nr itemu KPIKS-60	Nr itemu KPIKS-20	Moc dyskryminacyjna	Nr itemu KPIKS-60	Nr itemu KPIKS-20	Moc dyskryminacyjna
1	1	0,61	31		0,48
2		0,52	32		0,53
3		0,44	33	10	0,69
4		0,39	34	11	0,61
5		0,44	35		0,47
6		0,39	36		0,58
7		0,41	37		0,52
8		0,44	38	12	0,62
9		0,58	39		0,55
10	2	0,69	40		0,51
11		0,41	41		0,52
12		0,53	42		0,53
13		0,59	43	13	0,71
14	3	0,66	44		0,53
15	4	0,60	45		0,47
16		0,54	46	14	0,60
17	5	0,74	47		0,48
18		0,44	48		0,45
19		0,40	49		0,47
20	6	0,65	50		0,50
21		0,43	51		0,52
22		0,38	52	15	0,65
23		0,54	53		0,55
24	7	0,70	54	16	0,65
25		0,58	55	17	0,66
26	8	0,67	56		0,47
27	9	0,60	57	18	0,64
28		0,39	58	19	0,72
29		0,42	59		0,44
30		0,54	60	20	0,69

dla wyniku otrzymanego wynosi $\langle X - 15; X + 15 \rangle$, a dla $\alpha = 0,01$ przedział ufności dla wyniku otrzymanego mieści się pomiędzy $\langle X - 20; X + 20 \rangle$.

KPIKS-20

Dla wersji skróconej współczynnik równoważności międzypółkowej wynosi $r_{pp} = 0,71$, a rzetelność obliczana według wzoru Spearmana-Browna wynosi $r_{tt} = 0,83$. Wielkość tę również należy uznać za wysoką.

Standardowy błąd pomiaru wynosi $SEM = 3,3$. Zatem dla $\alpha = 0,10$ przedział ufności dla wyniku otrzymanego wynosi $\langle X - 5; X + 5 \rangle$, dla $\alpha = 0,05$ przedział ufności dla wyniku otrzymanego wynosi $\langle X - 6; X + 6 \rangle$, a dla $\alpha = 0,01$ przedział ufności dla wyniku otrzymanego mieści się pomiędzy $\langle X - 8; X + 8 \rangle$.

Trafność testu

Za kryterium trafności testu KPIKS posłużyło pytanie o samoocenę własnego indywidualnego kapitału społecznego. Instrukcja pytania odnosiła się do oceny liczby wartościowych kontaktów społecznych w porównaniu do swoich rówieśników. Ocena ta dokonywana była z użyciem metody przypominającej drabinkę Cantrila (1965, za: Hilton, Budgen, Molzahn i Attridge, 2001).

Każdej odpowiedzi została przypisana odpowiednio wartość od 1 (dla „mam dużo mniej wartościowych kontaktów i znajomości niż przeciętnie moi rówieśnicy”) do 5 (dla „mam dużo więcej wartościowych kontaktów i znajomości niż przeciętnie moi rówieśnicy”). Wyniki te zostały skorelowane z odpowiadającymi wynikami w całej skali KPIKS. Korelacja, którą można uznać za współczynnik trafności dla opracowanego narzędzia, wynosi $r = 0,38$ dla KPIKS-20 oraz $r = 0,45$ dla KPIKS-60. Jest to wielkość wskazująca na to, że KPIKS w sposób umiarkowanie trafny bada indywidualny kapitał społeczny.

Należy zwrócić uwagę, iż kryterium pomiaru trafności (pytanie samoopisowe o posiadany indywidualny kapitał społeczny) może być obarczone znacznym błędem (np. przez wpływ aprobaty społecznej, brak punktu odniesienia itp.). Z tego powodu postulowane są dalsze prace związane z badaniem trafności kwestionariusza KPIKS.

Stosowanie i interpretacja

KPIKS jest narzędziem do badania poziomu indywidualnego kapitału społecznego. Kwestionariusz ten był konstruowany z myślą o badaniach grupowych, brakuje jednakże danych dotyczących przeciwwskazań do badań indywidualnych. Należy zwrócić uwagę, iż narzędzie to jest jedynie wstępną i niepełną wersją kwestionariusza. Przedstawione poniżej normy oraz sposób interpretacji – ze względu na zastosowanie w badaniach walidacyjnych jedynie wersji 84-itemowej oraz zbyt homogeniczną i nieliczną grupę osób badanych – stanowić może jedynie pokazanie sposobu myślenia o uzyskanych wynikach. Narzędzie w tym kształcie powinno być stosowane jedynie do badań naukowych.

Procedura badania tym kwestionariuszem jest następująca. Osobom badanym przekazuje się kwestionariusz oraz informuje o tym, że przeprowadzone badanie ma na celu pomiar siatki społecznej. Następnie prosi się bada-

nych, aby najpierw wypełnili „metryczkę”, a następnie przeczytali instrukcję i wypełnili kwestionariusz. Czas jest nieograniczony, chociaż zazwyczaj badanie nie wymaga więcej niż 5 minut w przypadku KPIKS-20 oraz 10 minut przy wypełnianiu wersji dłuższej.

Wynik surowy z kwestionariusza należy odnieść do grupy odniesienia. W Tabeli 2 znajdują się normy w skali staninowej opracowane na grupie 120 studentów. W zależności od tego, gdzie dana osoba się plasuje, wynik ten interpretuje się w następujący sposób:

- Wynik od 1 do 3 staniny oznacza, że dana osoba posiada niski poziom indywidualnego kapitału społecznego. Czyli jest to osoba, która we własnej siatce społecznej ma niski potencjał uzyskania dostępu do różnych atrakcyjnych zasobów. Musi ona przede wszystkim uzyskiwać dostęp do tego typu zasobów przez mechanizmy rynkowe, np. w przypadku tłumaczenia tekstu z języka francuskiego na polski jest wyższe prawdopodobieństwo, iż zmuszona będzie do wynajęcia tłumacza.

- Wynik od 4 do 6 staniny oznacza, że dana osoba posiada przeciętny poziom indywidualnego kapitału społecznego. A zatem jest to osoba, która ma przeciętny potencjał uzyskania we własnej siatce społecznej dostępu do różnych atrakcyjnych zasobów. Osoba ta w niektórych przypadkach może liczyć na to, iż uzyska dostęp do różnych zasobów dzięki posiadanemu kapitałowi społecznemu, w innych natomiast zmuszona jest do uzyskania tych zasobów przez zakupienie ich na ogólnie dostępnym rynku.

- Wynik od 7 do 9 staniny oznacza, że dana osoba posiada wysoki poziom indywidualnego kapitału społecznego. A zatem jest to osoba, która ma wysoki potencjał uzyskania we własnej siatce społecznej dostępu do różnych

Tabela 2.

Normy staninowe dla KPIKS-20 oraz KPIKS-60 przeprowadzone na grupie studentów $N = 120$

Stanina	Wynik surowy KPIKS-20	Wynik surowy KPIKS-60
1	do 52	do 143
2	53–56	144–159
3	57–62	160–174
4	63–68	171–186
5	69–72	186–195
6	73–75	196–208
7	76–78	209–216
8	79–80	217–227
9	x	powyżej 228

atrakcyjnych zasobów. Osoba ta, gdy znajdzie taką potrzebę, jest w stanie dzięki swojej siatce społecznej uzyskać dostęp nawet do rzadkich zasobów, np. w przypadku nagłego problemu z prawem z dużym prawdopodobieństwem będzie miała możliwość zgłoszenia się o pomoc do jakiegoś zaprzyjaźnionego prawnika na zasadach korzystniejszych niż rynkowe.

Podsumowanie

KPIKS jest narzędziem, które może być bardzo przydatne dla wszystkich, których interesuje zmienna, jaką jest indywidualny kapitał społeczny. Jest to wymiar stosunkowo nowy i badania nad tym zagadnieniem z pewnością będą dalej rozwijane. Ponadto wydaje się, że metoda generatora zasobów wykorzystana w tym narzędziu jest efektywnym sposobem pomiaru tego konstruktów.

Kwestionariusz ten wymaga jednakże dalszych udoskonaleń. Należy traktować go jako wstępną propozycję, która wymaga dalszych badań walidacyjnych i ewentualnych zmian. Jednym z podstawowych niedociągnięć tego narzędzia jest brak rzetelnego badania dotyczącego trafności kwestionariusza. Aby narzędzie to mogło być kwestionariuszem pełnowartościowym, nieodzowne jest również stworzenie norm na reprezentatywnych próbach społeczeństwa.

Wart odnotowania jest fakt, że w wersji KPIKS-60 znalazły się dwa pytania, które odnoszą się do metody generatora zawodów (pytanie 22 „...jest prawnikiem” oraz pytanie 45 „...jest informatykiem”). Pytania te ze względu na stosunkowo niski korelacyjny współczynnik mocy dyskryminacyjnej z całą skalą nie znalazły się w wersji skróconej kwestionariusza.

Mimo tych niedoskonałości, autor ma nadzieję, iż narzędzie to przyczyni się do dalszego rozwoju badań z zakresu teorii kapitału społecznego.

LITERATURA CYTOWANA

- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2001). *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Brzeziński, J. (1996). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Flap, H. D., Snijders, T. A. B., Völker, B., Van der Gaag, M. P. J. (2003). *Measurement instruments for social capital of individuals*. (Raport). Social Survey on the Networks of the Dutch.
- Hilton, B. A., Budgen, C., Molzahn, A. E., Attridge, C. B. (2001). Developing and testing instruments to measure client outcomes at the Comox Valley Nursing Center. *Public Health Nursing*, 18, 327-339.
- Hornowska, E. (2001). *Testy psychologiczne. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Lin, N. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lochner, K., Kawachi, I., Kennedy, B. P. (1999). Social capital: A guide to its measurement. *Health & Place*, 5, 259-270.
- McCallister, L., Fischer, C. (1978). A procedure for surveying personal networks. *Sociological Methods and Research*, 7, 131-148.
- Putnam, R. D. (1995). *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Kraków-Warszawa: Wydawnictwo Znak, Fundacja im. Stefana Batorego.
- Snijders, T. A. B. (1999). Prologue to the measurement of social capital. *La Revue Tocqueville*, 20, 27-44.
- Van Bruggen, A. Ch. (2001). *Individual production of social well-being. An explanatory study*. Groningen: Groningen University.
- Van der Gaag, M. P. J., Snijders, T. A. B. (2002). An approach to the measurement of individual social capital. Wstępna wersja wystąpienia na konferencji SCALE, Amsterdam, 9-11 grudnia 1999.
- Van der Gaag, M. P. J., Snijders, T. A. B. (2003). A comparison of measures for individual social capital. Referat wygłoszony na konferencji “Creation and returns of Social Capital”, Amsterdam.
- Van der Gaag, M. P. J., Snijders, T. A. B. (2004). Proposals for the measurement of individual social capital. W: H. D. Flap., B. Volker (red.), *Creation and returns of social capital* (s. 199-218). London: Routledge.
- Van der Gaag, M. P. J., Snijders, T. A. B. (2005). The Resource Generator: Measurement of individual social capital with concrete items. *Social Networks* 27, 1-29.
- Van der Gaag, M. P. J., Snijders, T. A. B., Flap, H. D. (2008). Position generator measures and their relationship to other social capital measures. W: N. Lin, B. Erickson, (red.) *Social capital: Advances in research* (s. 27-48). New York: Aldine de Gruyter.

Załącznik 1.
KPIKS- 20

Kod..... Rok urodzenia 19..... Płeć: K / M Wykształcenie: podstawowe / średnie / w trakcie studiów / wyższe
--

Instrukcja: Wypełnij najpierw powyższą „metryczkę”. Następnie przeczytaj podaną instrukcję: poniżej znajduje się szereg pytań. Każde z nich rozpoczyna się frazą: „Czy znasz kogoś, kto...?”. Przy każdym pytaniu zaznacz, w jakim stopniu znasz osobę, o której jest mowa w pytaniu. Cyfrę oznaczającą wybraną odpowiedź zaznacz krzyżykiem lub kółkiem.

- 1 – oznacza, iż nie znasz takiej osoby
 2 – oznacza, iż znasz taką osobę, ale znasz ją słabo
 3 – oznacza, iż znasz taką osobę dobrze
 4 – oznacza, iż znasz taką osobę bardzo dobrze

Proszę ustosunkować się do wszystkich pytań.

Czy znasz kogoś, kto...?	
1. może pójść z Tobą na koncert lubianego przez Ciebie zespołu	1 2 3 4
2. jest osobą, której znajomością można się „pochwalić”	1 2 3 4
3. może Ci pomóc przy przeprowadzce	1 2 3 4
4. mógłby dać Ci wsparcie psychiczne w przypadku konfliktu w rodzinie	1 2 3 4
5. może pójść z Tobą na imprezę do klubu	1 2 3 4
6. może Ci doradzić, jeśli masz jakiś merytoryczny problem w pracy/szkole	1 2 3 4
7. może Ci doradzić przy kupnie samochodu	1 2 3 4
8. mógłby dać Ci wsparcie psychiczne w przypadku, gdyby opuścił/a Cię partner/ka	1 2 3 4
9. może Ci poradzić w przypadku choroby	1 2 3 4
10. spotyka się z Tobą przynajmniej raz w miesiącu, aby m.in. porozmawiać o Twoich osobistych sprawach	1 2 3 4
11. może Ci poradzić w przypadku konfliktu z kimś z rodziny	1 2 3 4
12. często jeździ na nartach	1 2 3 4
13. może z Tobą pójść do galerii sztuki współczesnej	1 2 3 4
14. może Ci pomóc, jak Ci się zepsuje rower	1 2 3 4
15. może za Ciebie zrobić zakupy, jeśli będziesz chory/a	1 2 3 4
16. wysłucha Cię, kiedy chcesz się „wygadać”	1 2 3 4
17. może Ci pomóc, jak Ci się zepsuje komputer	1 2 3 4
18. może Cię zawieźć w razie potrzeby samochodem na dworzec/lotnisko	1 2 3 4
19. może pomóc przy szukaniu pracy	1 2 3 4
20. mógłby zaopiekować się Twoimi dziećmi	1 2 3 4

Załącznik 2.
KPIKS-60

Kod..... Rok urodzenia 19..... Płeć: K / M
Wykształcenie: podstawowe / średnie / w trakcie studiów / wyższe

Instrukcja: Wypełnij najpierw powyższą „metryczkę”. Następnie przeczytaj podaną instrukcję: poniżej znajduje się szereg pytań. Każde z nich rozpoczyna się frazą: „Czy znasz kogoś, kto...?”. Przy każdym pytaniu zaznacz, w jakim stopniu znasz osobę, o której jest mowa w pytaniu. Cyfrę oznaczającą wybraną odpowiedź zaznacz krzyżykiem lub kółkiem.

- 1 – oznacza, iż nie znasz takiej osoby
- 2 – oznacza, iż znasz taką osobę, ale znasz ją słabo
- 3 – oznacza, iż znasz taką osobę dobrze
- 4 – oznacza, iż znasz taką osobę bardzo dobrze

Proszę ustosunkować się do wszystkich pytań.

Czy znasz kogoś, kto...?	
1. może pójść z Tobą na koncert lubianego przez Ciebie zespołu	1 2 3 4
2. uważa, że jesteś osobą bardzo sympatyczną	1 2 3 4
3. może Cię nauczyć obsługiwać komputer	1 2 3 4
4. umie dobrze gotować	1 2 3 4
5. czyta dużo książek	1 2 3 4
6. może Ci pomóc znaleźć pracę	1 2 3 4
7. ma szeroką wiedzę z zakresu ekonomii	1 2 3 4
8. może Ci pomóc w przypadku konfliktu w pracy	1 2 3 4
9. mógłby dać Ci wsparcie psychiczne w przypadku śmierci kogoś bliskiego	1 2 3 4
10. jest osobą, której znajomością można się „pochwalić”	1 2 3 4
11. prowadzi firmę, w której zatrudnia ponad 10 osób	1 2 3 4
12. może dać Ci wartościowe referencje w przypadku ubiegania się o pracę	1 2 3 4
13. może omówić z Tobą wybór opcji politycznej, na którą chcesz głosować	1 2 3 4
14. może Ci pomóc przy przeprowadzce	1 2 3 4
15. mógłby dać Ci wsparcie psychiczne w przypadku konfliktu w rodzinie	1 2 3 4
16. może z Tobą pójść do kina	1 2 3 4
17. może pójść z Tobą na imprezę do klubu	1 2 3 4
18. uprawia jakiś sport ekstremalny	1 2 3 4
19. może Ci przetłumaczyć tekst z j. francuskiego na j. polski	1 2 3 4
20. może Ci doradzić, jeśli masz jakiś merytoryczny problem w pracy/szkole	1 2 3 4
21. zna różne sztuki walki	1 2 3 4
22. jest prawnikiem	1 2 3 4
23. mógłby Ci pomóc przy nauce języka niemieckiego	1 2 3 4
24. może Ci doradzić przy kupnie samochodu	1 2 3 4
25. mógłby zaopiekować się na czas urlopu Twoim psem	1 2 3 4
26. mógłby dać Ci wsparcie psychiczne w przypadku, gdyby opuścił/a Cię partner/ka	1 2 3 4
27. może Ci poradzić w przypadku choroby	1 2 3 4
28. ma wysokie stanowisko w jakimś dużym przedsiębiorstwie	1 2 3 4

Czy znasz kogoś, kto...?	
29. mógłby Cię obronić w przypadku zagrożenia	1 2 3 4
30. mógłby dać Ci wsparcie psychiczne w przypadku konfliktu w pracy	1 2 3 4
31. zna się na piłce nożnej	1 2 3 4
32. może Ci pomóc przy szukaniu mieszkania do wynajęcia	1 2 3 4
33. spotyka się z Tobą przynajmniej raz w miesiącu, aby m.in. porozmawiać o Twoich osobistych sprawach	1 2 3 4
34. może Ci poradzić w przypadku konfliktu z kimś z rodziny	1 2 3 4
35. często robi przyjęcia	1 2 3 4
36. pracuje w jakimś państwowym urzędzie	1 2 3 4
37. czyta fachową literaturę	1 2 3 4
38. często jeździ na nartach	1 2 3 4
39. może podwieźć Cię do pracy	1 2 3 4
40. dużo wie na temat uregulowań prawnych	1 2 3 4
41. może Ci poradzić w przypadku problemów wychowawczych z dzieckiem	1 2 3 4
42. może Cię przenocować, jeśli musiał(a)byś wyprowadzić się na jakiś czas z domu	1 2 3 4
43. może z Tobą pójść do galerii sztuki współczesnej	1 2 3 4
44. może pooglądać z Tobą telewizję	1 2 3 4
45. jest informatykiem	1 2 3 4
46. może Ci pomóc, jak Ci się zepsuje rower	1 2 3 4
47. posiada dom w atrakcyjnym miejscu letniskowym	1 2 3 4
48. potrafi grać w brydża	1 2 3 4
49. może Ci doradzić, gdzie zainwestować pieniądze	1 2 3 4
50. może Ci pomóc przy remoncie mieszkania	1 2 3 4
51. jest osobą, z którą lubisz się śmiać	1 2 3 4
52. może za Ciebie zrobić zakupy, jeśli będziesz chory/a	1 2 3 4
53. podziwia Cię	1 2 3 4
54. wysłucha Cię, kiedy chcesz się „wygadać”	1 2 3 4
55. może Ci pomóc, jak Ci się zepsuje komputer	1 2 3 4
56. jest osobą poważaną w społeczeństwie	1 2 3 4
57. może Cię zawieźć w razie potrzeby samochodem na dworzec/lotnisko	1 2 3 4
58. może pomóc przy szukaniu pracy	1 2 3 4
59. umie jeździć na snowboardzie	1 2 3 4
60. mógłby zaopiekować się Twoimi dziećmi	1 2 3 4

Questionnaire for the Measurement of Individual Social Capital (Polish abbreviation KPIKS) – A tentative proposal created on the basis of the idea of resource generator by Tom Snijders

Rafał Styła

Psychology Department, Warsaw University

Abstract

Individual social capital is the collection of resources that an individual can obtain from his personal social network. This article presents and discusses a proposal for the measurement of this theoretical construct. Questionnaire for the Measurement of Individual Social Capital (Polish abbreviation KPIKS) was created on the basis of the method called “resource generator” proposed by Tom Snijders (1999; Van der Gaag, Snijders, 2004). Validation study was conducted on a group of 120 students. This tool was built in two versions. KPIKS-60 contains 60 items and KPIKS-20 is the short version having 20 questions. Both of them are characterized by high reliability (above 0,8 computed on the basis of Spearman-Brown formula) and moderate validity. KPIKS is a tentative proposal. It requires expanded examination, especially with respect to further validity analysis and normalization.

Key words: Individual social capital, questionnaire based methods of research, social psychology

Złożono do druku: 25.01.2008